

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ІВАХНЕНКО АННА АРКАДІЇВНА

УДК 376.33-053.5:612.825.2:796.2

**РОЗВИТОК ПСИХОМОТОРНОЇ ФУНКЦІЇ ГЛУХИХ ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
РУХЛИВИХ ІГОР**

13.00.03 – корекційна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор

Ляхова Інна Миколаївна,

Класичний приватний університет,

проректор з науково-педагогічної роботи –

директор Інституту здоров'я, спорту і туризму.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор

Шульженко Діна Іванівна,

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова,

професор кафедри психокорекційної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент

Форостян Ольга Іванівна,

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

доцент кафедри спорту.

Захист дисертації відбудеться «7» березня 2012 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопорто-франківська, 36.

Автореферат розісланий «   » лютого 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Демократизація суспільства, що відбувається в Україні, зумовлює необхідність суттєвих змін у процесі освіти, у тому числі і спеціальної. У положеннях Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті наголошується про необхідність оновлення змісту й удосконалення системи освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку, впровадження нових підходів, форм і методів навчання та виховання, що забезпечують потреби розвитку особистості, сприяють їхній максимально можливій фізичній та психологічній реабілітації, соціалізації й інтеграції в суспільство.

Провідні вітчизняні та зарубіжні вчені зробили значний внесок у дослідження проблем розвитку, навчання і виховання дітей з вадами слуху (Р. Бабенкова, Н. Байкіна, Р. Боскіс, Л. Виготський, О. Гозова, В. Дзюрич, В. Засенко, І. Ляхова, Н. Рау, Б. Сермеєв, Л. Фомічова, М. Шеремет, Ж. Шиф, М. Ярмаченко та ін.). Доведено, що ураження слуху призводить до низки вторинних відхилень, насамперед, до затримки мовленнєвого розвитку, що порушує взаємозв'язок з довкіллям, позначається на розвитку пізнавальних процесів зазначеної категорії дітей. Порушення слухової функції впливає також на стан рухового аналізатора й оволодіння різними видами рухових дій, внаслідок чого виникають особливості розвитку психомоторної функції глухих дітей.

Наукові дослідження в галузі спеціальної педагогіки підтверджують ефективність цілеспрямованих педагогічних дій щодо профілактики у глухих дітей подальших відхилень у розвитку вторинної і третинної природи, а також коригування вже наявних недоліків психофізичної сфери. Вченими доведено ефективність впливу легкоатлетичних вправ на розвиток рухових якостей і можливостей глухих школярів, підвищення їхньої фізичної працездатності (І. Бабій, Н. Байкіна, А. Костанян). Визначено корекційно-розвивальний вплив занять плаванням (В. Зайцева, О. Сокирко) і спортивним орієнтуванням (О. Романенко) на фізичний і пізнавальний розвиток глухих дітей. Науково доведено, що розвитку різних видів координаційних здібностей глухих дітей сприяють гімнастичні вправи і музично-ритмічні заняття (Е. Абілова, І. Грибовська, Н. Лещій, І. Ляхова, О. Форостян), заняття фехтуванням (Г. Козирнов). Виявлено позитивний вплив дихальних вправ на розвиток мовленнєвого дихання і ліквідацію дихальної недостатності глухих дітей (Р. Бабенкова, І. Ковшова). З'ясовано, що вдосконалення рухових здібностей і покращення функціонального стану кардіореспіраторної системи глухих дітей і підлітків відбувається завдяки застосуванню комплексних занять ігрової спрямованості (М. Бессарабов, Х. Гурінович, Я. Крет).

Важливу роль у всебічному розвитку дитини з особливими потребами відіграє гра (Л. Виготський, В. Грицюк, О. Куц, В. Страковська, Л. Харченко, Д. Шульженко та ін.). Проте методика використання рухливих ігор як засобу корекції і розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного

віку у процесі фізичного виховання не знайшла наукового обґрунтування. Отже, виникає протиріччя між потребою суспільства в максимально можливій психічній і фізичній реабілітації глухих дітей молодшого шкільного віку, їх соціальної адаптації та відсутністю спеціального методичного забезпечення щодо корекції і розвитку їхньої психомоторної функції. Виходячи з цього, було визначено тему дослідження «Розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах наукової теми кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання Інституту здоров'я, спорту та туризму Класичного приватного університету м. Запоріжжя «Теоретико-методичні засади фізичного виховання і фізичної реабілітації різних груп населення» (№ державної реєстрації 01070004193). Тема дисертації затверджена Вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 4 від 26.12.2007 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 26.02.2008 р.).

Мета дослідження: розробити і науково обґрунтувати методику розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати науково-методичні підходи щодо розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку в теорії і практиці корекційної роботи, визначити сутність поняття «розвиток психомоторної функції глухих дітей» та уточнити поняття «психомоторика».

2. Визначити показники розвитку психомоторної функції й емоційного благополуччя глухих дітей 7-10 років і з'ясувати характерні особливості їх прояву.

3. Розробити етапи та зміст корекційної роботи з розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання.

4. Експериментально перевірити ефективність впливу корекційної методики на розвиток психомоторної функції глухих дітей 7-10 років у процесі фізичного виховання і розробити методичні рекомендації щодо її реалізації.

Об'єкт дослідження – розвиток психомоторики глухих дітей молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання.

Предмет дослідження – корекційно-педагогічна робота з розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор.

Методи дослідження. У роботі було використано такі методи дослідження:

а) теоретичні – з метою визначення стану розробки проблеми розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку в теорії і практиці корекційної роботи, уточнення науково-термінологічного апарату дослідження використано методи аналізу і синтезу науково-методичної

літератури та досвіду роботи спеціалізованих навчально-виховних і реабілітаційних закладів;

б) емпіричні – для вивчення особливостей розвитку психомоторної сфери глухих дітей 7-10 років були застосовані методи спостереження і тестування; визначення й обґрунтування ефективності розробленої методики розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання здійснено методом педагогічного експерименту;

в) математичної статистики – з метою узагальнення й аналізу експериментальних даних, перевірки достовірності одержаних результатів використано методи середніх величин, парних порівнянь, кореляційного аналізу.

База дослідження. Науково-дослідна робота проводилася у навчально-реабілітаційному центрі «Джерело» Запорізької обласної ради, загальноосвітній спеціальній школі-інтернаті для глухих дітей м. Дніпропетровська і загальноосвітній середній школі № 95 м. Запоріжжя. Кількість дітей, які брали участь в експерименті, склала 242 особи, з них 128 глухих дітей 7-10 років.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* науково обґрунтовано методику розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор; схарактеризовано науково-методичні підходи (системний, комплексний, індивідуальний, диференційований, корекційно-компенсаторний) щодо розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку в теорії і практиці корекційної роботи; визначено сутність поняття «розвиток психомоторної функції глухих дітей» (закономірний віковий і якісний приріст показників психічної та моторної сфери глухих дітей під впливом природного і цілеспрямованого корекційно-педагогічного процесу); визначено показники розвитку психомоторної функції та емоційного благополуччя глухих дітей 7-10 років; з'ясовано особливості прояву психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку, що характеризують їхню координаційно-рухову сферу; зміст і етапи (пропедевтика, корекція і розвиток, удосконалювання) корекційної роботи, які враховують особливості глухих дітей; *уточнено* зміст поняття «психомоторика»; *подальшого розвитку* набула теорія і методика корекційно-педагогічної роботи з розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами фізичного виховання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Розроблено методику розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років у процесі фізичного виховання, що складається з комплексу рухливих ігор та естафет, які адаптовані до психофізичних особливостей цих дітей; методичні рекомендації щодо реалізації експериментальної методики; уніфіковано методику діагностування показників розвитку психомоторної сфери глухих дітей молодшого шкільного віку. Матеріали дослідження можуть бути використані в корекційній роботі з фізичного виховання глухих дітей у навчально-реабілітаційних центрах, загальноосвітніх спеціальних школах-інтернатах, спеціальних дошкільних закладах, центрах інвалідного спорту; у системі післядипломної педагогічної освіти, підвищення кваліфікації і перепідготовки

тренерів ДЮСШ, ДЮСШОР та інструкторів-методистів, які працюють з певною нозологічною групою; у процесі підготовки фахівців на факультетах фізичного виховання, психології та дефектології; входить у зміст навчальних дисциплін «Адаптивне фізичне виховання», «Рухливі ігри», «Фізична реабілітація», «Корекційна педагогіка», «Сурдопедагогіка», «Дефектологія».

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Запорізької загальноосвітньої школи № 95 (акт про впровадження № 250 від 02.09.2011 р.), навчально-реабілітаційного центра «Джерело» м. Запоріжжя (акт про впровадження № 679 від 05.09.2011 р.), загальноосвітньої спеціальної школи-інтернату для глухих дітей м. Дніпропетровська (акт про впровадження № 165-1 від 12.09.2011 р.), Інституту здоров'я, спорту і туризму КПУ м. Запоріжжя (акт про впровадження № 1856 від 05.09.2011 р.), кафедри педагогіки та управління навчальними закладами РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (акт про впровадження № 2 від 09.09.2011 р.).

Особистий внесок здобувача у праці у співавторстві полягає у визначенні основних закономірностей розвитку моторної сфери глухих дітей молодшого шкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати роботи були представлені на міжнародних: «Здоровий спосіб життя – основа освітньої системи сучасної України» (Запоріжжя, 2005, 2006), «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту» (Харків, 2008), «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму» (Запоріжжя, 2009, 2010), «Психолого-педагогические и медико-биологические вопросы организации занятий в физическом воспитании и спорте» (Одесса, 2011), «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі і шляхи їх вирішення» (Чернігів, 2011), «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму» (Запоріжжя, 2011); всеукраїнській: «Освіта та виховання нечуючих в Україні на сучасному етапі» (Київ, 2005) науково-практичних конференціях.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 14 робіт, з них: 6 – у фахових наукових виданнях України, 4 – в інших наукових виданнях та 4 – у тезах доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і 2 додатків. Загальний обсяг дисертації – 240 сторінок, з них – 161 сторінки основного тексту; у тексті роботи міститься 11 таблиць, 30 рисунків. У списку використаних джерел 259 найменувань, що обіймають 33 сторінки. Додатки викладено на 46 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання та методи, розкрито наукову новизну і практичне значення дослідження, наведено дані про апробацію і впровадження основних положень дисертації.

У першому розділі – «Теорія і практика розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку» – схарактеризовано науково-методичні підходи та стан проблеми розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років у теорії і практиці корекційної роботи, уточнено зміст поняття «психомоторика», визначено сутність поняття «розвиток психомоторної функції глухих дітей», розкрито значення рухливих ігор, як засобу корекційно-розвивального впливу на психомоторну функцію зазначеної категорії дітей.

Сучасні дослідники визначають психомоторику як основний вид об'єктивізації психіки в сенсомоторних, ідеомоторних та емоційномоторних реакціях і актах (К. Платонов); об'єктивне сприйняття людиною всіх форм психічного відображення дійсності, починаючи з чуття і завершуючи складними формами інтелектуальної активності (Е. Сурков); здібність людини відображати об'єктивну інформацію про свою рухову активність, точно контролювати свої рухи й ефективно керувати ними (В. Озеров); об'єктивізація всіх форм психічного відображення, що визначаються відповідними рухами (Л. Роговик). В усіх визначеннях підкреслюється дуалістична природа психомоторних реакцій, їхня сполучна функція, що об'єднує в єдину цілісну систему дію вищих психічних процесів і рухову діяльність людини. Отже, психомоторика – це об'єктивізація в рухових діях усіх форм психічного відображення. Розвиток психомоторної функції глухих дітей – це закономірний віковий і якісний приріст показників психічної та моторної сфери глухих дітей під впливом природного і цілеспрямованого корекційно-педагогічного процесу.

Доведено, що особливості розвитку психомоторної сфери глухих дітей молодшого шкільного віку зумовлюються стійким порушенням слуху, яке призводить до недостатнього розвитку мовленнєвої функції, функціонального порушення деяких фізіологічних систем (вестибулярний апарат, серцево-судинна і дихальна системи), зниженням рухової активності і недостатнім моторним досвідом. Ураження слуху спричиняє в дітей молодшого шкільного віку відставання в розвитку таких психічних процесів, як сприйняття (Л. Добриніна, Л. Хода), пам'ять (Т. Розанова), мислення (Л. Головчиц), пізнання (Р. Боскіс, Г. Вигодська), увага (Т. Богданова, Л. Виготський), уява (М. Нудельман), формування усного мовлення (Р. Боскіс, І. Соловйов, Ф. Рау, Ж. Шиф та ін.)

Специфіка розвитку моторної сфери глухих дітей молодшого шкільного віку, в основному, виявляється в порушенні координації і точності рухів (Є. Абілова, Н. Лещій, І. Ляхова, Г. Трофімова, О. Форостян), здібності до збереження рівноваги (Р. Бабенкова, М. Бессарабов, І. Грибовська), орієнтуванні у просторі (І. Бериташвілі, С. Хечинашвілі, О. Романенко), швидкості та швидко-силових якостях (І. Бабій, Н. Байкіна, В. Дзюрич, А. Костанян), уповільненні оволодіння руховими вміннями, навичками і зниженні швидкості виконання окремих рухів та всього темпу рухової діяльності в цілому (О. Гозова).

Сучасні методики корекційно-педагогічної роботи з глухими дітьми, базуються на різних науково-методичних підходах. Це системний підхід (процес якісних змін з урахуванням біологічно спрямованої специфіки розвитку;

визначення провідної ролі середовищних, переважно педагогічних, факторів у розвитку глухих осіб); комплексний підхід (передбачає вплив на різні аспекти розвитку дитини зі стійкою втратою слуху, що спрямований на усунення недоліків і розвиток пізнавальної, емоційно-вольової, моторної, мовленнєвої сфери й особистості в цілому); індивідуальний підхід (враховує індивідуальні особливості психофізичного розвитку глухої дитини і характеризується підбором індивідуальних засобів, методів, форм психопедагогічного впливу на неї); диференційований підхід (характеризується тим, що під час корекційної роботи з глухими дітьми необхідний їх розподіл за групами з урахуванням характеру порушення органу слуху, часу його виникнення і та ін., а також наявності рухового досвіду, здатності до навчання, розвитку рухових здібностей тощо); корекційно-компенсаторний підхід (спрямований на виправлення недоліків у різних сферах розвитку глухих дітей переважно завдяки педагогічному впливу та створення умов для їх поліпшення на основі активації і формування компенсаторних процесів, відновлення порушень у розвитку шляхом використання збережених функцій) (В. Бондар).

Основними напрямками корекційної роботи з глухими дітьми у спеціальній школі є розвиток їхнього слухового сприймання, навчання вимові, формування навчальної, творчої, трудової діяльності (В. Засенко, О. Речицька, О. Савченко, С. Феклистова). Фізичне виховання визнано також важливим складником корекційно-педагогічної роботи з глухими дітьми. Воно забезпечує формування необхідних функціональних передумов, пов'язаних із загальним станом організму і його окремих систем, без яких виявляється неможливим повноцінне здійснення ефективних корекційно-розвивальних заходів. У багатьох науково-методичних і фахових джерелах виявлено, що фізичне виховання, окрім оздоровчого та корекційного впливу, є потужним стимулятором розвитку моторної і психічної сфери глухих дітей (Н. Байкіна, С. Євсєєв, Я. Крет, І. Ляхова, Б. Сермеєв, Л. Шапкова та ін.). Одним із провідних засобів фізичного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку є рухливі ігри, як складна рухова, емоційно забарвлена діяльність, що зумовлена певними правилами, дотримання яких впливає на її результат. Особлива цінність рухливих ігор полягає в можливості одночасного впливу на моторну і психічну сферу дитини з особливостями психофізичного розвитку (В. Коваль, В. Страковська). Позитивне емоційне навантаження під час активної ігрової діяльності здійснює стимулюючий вплив на дитячий організм і поліпшує психоемоційний стан. Швидка зміна ігрових ситуацій висуває підвищені вимоги до рухливості нервових процесів (А. Демчишин, Т. Микерчук), швидкості реакції, кінестетичного контролю, просторового орієнтування та інших здібностей. Таким чином, підібрані й адаптовані з урахуванням психофізичних особливостей глухих дітей 7-10 років рухливі ігри дозволять успішно використати механізми компенсації у процесі фізичного виховання, спрямовувати їх на корекцію відхилень і активний розвиток психомоторної функції, підвищення емоційного благополуччя цієї нозологічної групи.

У другому розділі – «Порівняльна характеристика розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років та їх однолітків зі збереженим

слухом» – схарактеризовано склад контрольних і експериментальної груп дітей, описано методи та результати діагностики психомоторної функції й емоційного благополуччя глухих дітей молодшого шкільного віку, з'ясовано особливості їх прояву.

Для проведення педагогічного експерименту були сформовані: контрольна група глухих дітей (КГ1) 7-10 років (29 хлопчиків і 34 дівчинки), контрольна група дітей зі збереженим слухом (КГ2) 7-10 років (65 хлопчиків і 49 дівчаток) й експериментальна група глухих дітей (ЕГ) цієї ж вікової категорії (33 хлопчики і 32 дівчинки). Склад КГ1 та ЕГ глухих дітей молодшого шкільного віку був максимально наближеним за ступенем порушення слухової функції: втрата слуху склала 75-80 дБ і більше за класифікацією Л. Неймана. За аналізом медичних карток було встановлено, що у 39% глухих дітей контрольної групи і в 37% глухих дітей експериментальної групи глухота набута в ранньому віці (до двох-трьох років, внаслідок інфекційних захворювань і побічних ефектів фармакологічних засобів). У 61% глухих дітей КГ1 та у 63% глухих дітей ЕГ глухота є вродженою (внаслідок генетичних відхилень або спадковості).

З метою визначення стану розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку та їхніх однолітків зі збереженим слухом було проведено діагностування за такими показниками: здібність до оцінки і регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів (за тестами «Човниковий біг із перенесенням кубиків по спіралі» Л. Сергієнка, «Оцінка відчуття часу» за методикою Б. Сермеєва, «На прицільність» та «Ловля м'яча» за метричною шкалою М. Озерецького); орієнтування у просторі (за тестом «Ходьба по прямій із закритими очима» Л. Сергієнка); стійкість рівноваги (за метричною шкалою М. Озерецького та тестом «Виконання поворотів на гімнастичній лаві» за методикою В. Ляха); координованість рухів (за тестом «Переступання гімнастичної палиці» за методикою Д. Павлик і «Тестами-вправами для визначення рухової пам'яті» за Л. Сергієнка); відчуття ритму (за тестом «Ритмічна координація» М. Озерецького); здібність до розслаблення м'язів (за методикою Л. Сергієнка та тестом «Дослідження мімічних рухів і м'язового чуття» за метричною шкалою М. Озерецького); дрібна моторика (за тестом «Спритність та координованість мікрорухів руки та пальців»); здібність до одночасного виконання рухів (за тестом «Стрибки на одній нозі з одночасним обертанням рук»); швидко-силові параметри рухів, точність та амплітуда (із застосуванням уніфікованого тесту для оцінки балістичної координації рухів).

Порівняльний аналіз результатів діагностування психомоторної функції в КГ1 та ЕГ глухих дітей молодшого шкільного віку виявив відсутність між ними суттєвих розбіжностей ($t_p < t_{\alpha}$, при $\alpha = 0,05$). Значні достовірні відмінності в тестуванні показників психомоторної функції були виявлені між чуючими дітьми КГ2 та глухими дітьми ЕГ 7-10 років ($P < 0,05$). Було констатовано відставання глухих дітей від однолітків без порушень слуху в розвитку психомоторної функції за такими показниками: здібність до регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів – на 14,6%; сприйняття часу – на 33,6%; орієнтування у просторі – на 58%; координованість рухів – на

13,8%; здібність до збереження статичної і динамічної рівноваги – на 46,6%; рухова пам'ять – на 27,1%; відчуття ритму – на 24%; здібність до довільного розслаблення м'язів – на 39,2%; мимічні рухи та м'язове чуття – на 39,2%; координованість мікрорухів руки та пальців – на 23%; здатність до одночасності виконання рухів – на 31,3%; балістична координація рухів – на 60,6%.

Проте аналіз результатів тестових завдань за ознакою статі досліджуваних не виявив суттєвої різниці між показниками розвитку психомоторної функції у глухих хлопчиків і дівчаток молодшого шкільного віку. Крім того, було встановлено поступовий віковий приріст показників психомоторних здібностей глухих дітей від 7 до 10 років.

За даними діагностування емоційного благополуччя глухих дітей та їхніх однолітків без порушень слуху, що здійснювалося анкетуванням класних керівників («Лист для опитування» Н. Артюхіної, А. Щетиніної), було встановлено, що переважна більшість глухих дітей 7-10 років (67,8%) належить до групи недостатньо емоційно благополучних. Вони відстають за даним показником від своїх однолітків зі збереженим слухом в середньому на 25,8%. Крім того, спостерігалось погіршення стану емоційного благополуччя глухих дітей від 7 до 10 років. Слід зазначити, що показники емоційного благополуччя в дівчаток усіх трьох груп були кращі, ніж у хлопчиків у середньому на 0,7 балів серед глухих дітей і на 1,1 бали серед дітей зі збереженим слухом.

Проведена робота дозволила виявити специфічні особливості розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку. Так, при тестуванні здібності до оцінки і регуляції просторово-часових та динамічних параметрів рухів для глухих дітей відзначені труднощі щодо сприйняття й аналізу запропонованих у завданнях рухів; наявність нечітких образів динамічних, часових і просторових характеристик рухів власного тіла й різних його частин; зниження оперативного контролю за параметрами рухів, які виконуються. Глухі діти молодшого шкільного віку мали утруднення у формуванні плану і конкретного способу вирішення відповідного рухового завдання. За оцінкою заданих часових інтервалів у глухих дітей молодшого шкільного віку ЕГ величина помилок складала в середньому 1,9 с, у дітей зі збереженим слухом – 1,1 с. Крім того, часові уявлення глухих дітей відрізнялися від уявлень про час дітей зі збереженим слухом: вони погано уявляють відносини між одиницями вимірів часу (секунда, хвилина, година), часову послідовність, «наповнюваність» відрізків часу. Таким чином, недостатність мовної діяльності, зменшення обсягу інформації, одержуваної глухими дітьми внаслідок ураження слуху, позначаються на правильності сприйняття проміжків часу у процесі виконання рухових дій і, як наслідок, уповільнюється їх часова структура.

При діагностуванні здібності до орієнтування у просторі глухих дітей молодшого шкільного віку було відзначено, що їм складно оперативно оцінювати ситуацію щодо просторових умов (просторова дезорієнтація), яка складається під час виконання рухових завдань, і реагувати на неї раціональними руховими діями.

При виконанні контрольних завдань для визначення показників статичної рівноваги у глухих дітей найчастіше спостерігалися такі помилки: сходження з вихідної позиції під час виконання рухового завдання; балансування; опускання п'ят на підлогу, коли необхідно стояти на носках. У процесі виконання глухими дітьми молодшого шкільного віку тестового завдання на динамічну рівновагу було відзначено, що увага глухих дітей зосереджена не на кінцевому результаті, а на обережності під час виконання поворотів, що виявлялось у їх виконанні в повільному темпі. Переважна більшість учнів постійно шукала підтримки з боку вчителя (діти трималися за руку); були непоодинокі випадки невиконання завдання.

Під час визначення особливостей розвитку здібності до координованості рухів глухих дітей 7-10 років було виявлено, що для дітей зазначеної категорії характерним є нераціональний прояв фізичних якостей під час виконання рухових завдань, недостатній розвиток рухової пам'яті (труднощі в засвоєнні нових рухів), незначний запас рухових умінь і навичок. Результати дослідження відчуття ритму у глухих дітей молодшого шкільного віку показали, що відсутність слуху і недоліки розвитку моторної сфери негативно впливають на сприйняття та відтворення заданого ритму виконання рухових дій: під час виконання тестових завдань спостерігалось або прискорення ритму рухових дій, або його уповільнення, незважаючи на те, що запропоновані в тестах рухові дії були прості для виконання.

При діагностуванні здібності до довільного розслаблення м'язів у глухих дітей молодшого шкільного віку відзначалася підвищена напруженість м'язів, що істотно знижувала координованість рухів. Крім того, під час виконання мимічних вправ у глухих дітей спостерігалася відсутність контролю за розслабленням м'язів обличчя і тіла.

Отримані результати тестування координованості мікрорухів руки і пальців свідчать про те, що основними недоліками дрібної моторики рук у глухих школярів молодшого шкільного віку є низький рівень розвитку точності, швидкості рухів рук, малої диференціації рухів кистей рук, низький рівень зорово-рухової координації, порушення й уповільнення темпу рухової діяльності.

Результати дослідження особливостей виконання тестового випробовування на балістичну координацію рухів свідчать про те, що на погіршення результатів цього тесту у глухих дітей 7-10 років, в першу чергу, впливає зниження швидкості виконання завдання. Глухі діти часто затримувались у вихідному положенні та проявляли уповільненість рухів упродовж виконання всього тесту. Швидкість виконання була знижена в середньому на 13,6 с порівняно з однолітками, які не мають порушень слуху. Варто також вказати, що переважна кількість глухих дітей молодшого шкільного віку не володіє достатнім рівнем техніки виконання стрибків, що вплинуло на загальний результат випробування.

Отже, вихідні результати тестування засвідчили значне відставання глухих дітей 7-10 років від їхніх однолітків без порушення слухової функції в

показниках, що характеризують психомоторну функцію, розвиток якої потребує відповідного корекційно-педагогічного впливу.

У третьому розділі – «Методика розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання та результати експериментальної перевірки її ефективності» – схарактеризовано особливості ігрової діяльності глухих дітей 7-10 років під час проведення рухливих ігор, висвітлено зміст корекційної методики розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор, наведено результати формувального етапу педагогічного експерименту та їх аналіз.

При розробці експериментальної методики корекції і розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку, в основу якої покладено авторські рухливі ігри й естафети, ураховано загально методичні принципи фізичної культури (науковості, свідомості й активності, наочності, доступності, систематичності, міцності), соціальні принципи (гуманістичної спрямованості, неперервності фізкультурного навчання, соціалізації та інтеграції), а також спеціально методичні принципи адаптивної фізичної культури (С. Євсєєв, Л. Шапкова). Вони полягають у забезпеченні єдності діагностики і корекції, диференціюванні (об'єднання дітей у відносно однорідні групи з урахуванням віку, клініки основного дефекту, показників соматичного розвитку та ін.) та індивідуалізації (врахування особливостей кожної дитини), компенсаторній спрямованості педагогічних впливів (використання збережених аналізаторів: зорового, тактильного, м'язово-суглобного). Крім того, важливими є врахування вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку з патологією слухового аналізатора; адекватність, оптимальність і варіативність підбору засобів та методів навчання психофізичним можливостям цієї категорії дітей.

Відповідно до вищезазначених принципів основну роботу з розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку умовно було поділено на три етапи: інформаційний – пропедевтичний (ознайомлення зі змістом рухливих ігор, інвентарем, місцем проведення; створення правильної програми рухових дій для вирішення ігрових завдань; освоєння жестів, що відтворюють команди керівника під час гри; вивчення правил гри, нових слів або речитативів); основний – корекційно-розвивальний (безпосереднє проведення рухливих ігор, естафет, ігрових завдань, спрямованих на корекцію і розвиток різних компонентів психомоторики глухих дітей; корекційна робота з виправлення помилок при виконанні рухових дій в ігровій діяльності та недоліків психомоторної функції глухих дітей); заключний – вдосконалювальний (удосконалення психомоторної функції та навичок ігрової діяльності за рахунок ускладнення і варіативності змісту та правил уже знайомих дітям рухливих ігор, формування творчої ініціативи щодо нових шляхів вирішення ігрових завдань).

Основною формою проведення занять із фізичного виховання з глухими учнями ЕГ був урок. Уроки з фізичного виховання проводили два рази на тиждень тривалістю 45 хвилин. Загалом за період формувального етапу педагогічного експерименту було проведено 232 уроки з фізичного виховання

ігрового спрямування (по 58 уроків з кожною віковою категорією глухих дітей від 7 до 10 років). Уроки з фізичного виховання в експериментальній групі проводилися за конспектами занять, складеними на основі програми з фізичного виховання у спеціальній школі та запропонованих нами рухливих ігор та естафет, які спрямовані на корекцію і розвиток психомоторної функції глухих дітей. При організації занять із переважним використанням рухливих ігор та естафет в ЕГ глухих дітей молодшого шкільного віку, кожне з них планувалося з урахуванням виявлених особливостей розвитку психомоторної функції, рівня емоційного благополуччя і комунікативних можливостей цих дітей.

Під час проведення рухливих ігор на уроках з фізичного виховання у спеціальній школі було визначено, що ігрова діяльність глухих дітей молодшого шкільного віку суттєво відрізняється від їх однолітків зі збереженим слухом. Самостійно організована активна ігрова діяльність вищезазначеної категорії дітей бідніша за змістом, більш одноманітна і проста, ніж ігри їхніх однолітків зі збереженим слухом. Разом з тим, глухі діти молодшого шкільного віку схильні до надмірної деталізації і педантичної передачі наочних дій, часто не дуже істотних для певної гри. Не рідко у глухих школярів відзначається прагнення до одноманітного відтворення і повторення тих самих ігор та ролей. Слід зазначити, що ускладнення правил уже знайомої гри викликає труднощі при її проведенні. Під час рухливих ігор, в яких передбачені самостійні дії гравців, часто спостерігається елемент наслідування діям більш активних дітей. Поза спеціальним навчанням рухливі ігри глухих дітей протягом тривалого часу зберігають деякі із зазначених особливостей і справжня ігрова діяльність не має суттєвого розвитку. Усі ці особливості ігрової діяльності під час проведення рухливих ігор пояснюються недостатньо розвинутою уявою, обмеженими можливостями спілкування, особливостями психіки глухої дитини, її недостатнім руховим і ігровим досвідом. Крім того, затримка в оволодінні ігровою діяльністю зумовлюється складністю керівництва за допомогою усного мовлення: усе навчання здійснювалося на основі показу дії і спільного її виконання з глухою дитиною.

Основним змістом занять з фізичного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку були спеціально розроблені для цієї категорії дітей рухливі ігри, естафети, ігрові завдання, а також загально розвивальні вправи з предметами та без них, що проводилися в ігровій формі та інші засоби фізичного виховання, які були спрямовані на розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку та покращення їх психоемоційного стану.

На формувальному етапі педагогічного експерименту було апробовано 50 рухливих ігор та естафет, що використовувалися під час уроків з фізичного виховання. Серед них корекційно-розвивальні рухливі ігри: «Палиця», «Захист укріплень», «Коники», «На місця», «Сонечко», «Повзуни», «Хто спритніший?» та ін.; естафети: «По нахиленій лаві», «Естафета з м'ячами», «Естафета на рівновагу», «Смуга перешкод» та інші.

Для розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку під час проведення рухливих ігор, естафет та ігрових завдань використано

такі методи і прийоми: вправи на місці із застосуванням різних стійок зі зменшенням площі опори; збільшення висоти опори; сполучення збільшення висоти опори з різними рухами рук, ніг і тулуба; тимчасове виключення зорового контролю при виконанні ігрових завдань; збільшення часу збереження пози (стійка на одній нозі при різних положеннях рук) зі зменшенням площі опори; введення нестійкої опори (балансування на валику, набивному м'ячі); ускладнення вправ у рівновазі при ходьбі із застосуванням різних вихідних положень і рухів рук, ніг та тулуба; балансування предметами в русі (гімнастичною палицею, що розташована на долонях; мішечком із піском на голові та ін.); біг із подоланням перешкод, розташованих на однаковій і на різній відстані одна від одної; біг з зупинками в певних місцях; біг із частою зміною напрямку; стрибки після бігу. Крім того, застосовано рухливі ігри, змагально-ігрові завдання, що включали стрибки в різному ритмі, темпі; стрибки з ноги на ногу, на одній, на двох ногах за орієнтирами; стрибки із просуванням в різні сторони; стрибки, підскоки і різні пружні рухи ногами, що збільшують рухливість у суглобах; ігрові завдання, які сприяли розвитку вміння керувати руховими діями в просторі та часі. Для правильної організації і проведення рухливих ігор з глухими дітьми молодшого шкільного віку були розроблені спеціальні методичні рекомендації та керівництво рухливими іграми з урахуванням психофізичних особливостей зазначеної категорії дітей, що підвищувало ефективність корекційно-розвивальної роботи і прискорювало практичне освоєння глухими дітьми нових рухливих ігор та ігрових завдань.

Враховуючи те, що компенсація порушення слуху відбувається, насамперед, за рахунок зорового аналізатору, під час проведення рухливих ігор з глухими дітьми молодшого шкільного віку було застосовано методи наочності, демонстрації, показу рухів. Для цього використовували: плакати із зображеннями, картки з малюнками і схемами рухів, із завданнями, покажчиками, орієнтирами – для формування наочно-дійових уявлень про рухливі ігри або ігрові завдання, що вивчалися; показ рухів у різних експозиціях зі словесним супроводженням вчителя й одночасним виконанням вправ на наслідування; показ рухів з одночасною словесною інструкцією (описанням, поясненням) та уточнюючою мімікою, жестами, мовленням для зчитування з губ; спортивний інвентар і обладнання, різні за кольором, формою, величиною, вагою – для формування просторових уявлень; світлові, знакові, вібраційні сигнали для концентрації уваги, інформації про початок або припинення гри.

Під час організації і проведення рухливих ігор з глухими дітьми молодшого шкільного віку особлива увага приділялася мовному матеріалу. До кожної гри підібрано адаптований мовний матеріал, що сприяло розвитку комунікативної функції глухих дітей 7-10 років. Спочатку використовувалися ігри, що мають не більш ніж одну-дві прості фрази, пізніше вони ускладнювалися додаванням ще декількох. Основна частина кожного заняття починалася з повторення вже вивченого або з навчання нового мовного матеріалу методом сполученої мови. Також повторювалися правила нещодавно розучених ігор, у яких діти припускалися помилок. Ігри з адаптивним мовним

матеріалом забезпечували оптимальні умови для організації мовного спілкування, створення мовного середовища під час проведення рухливих ігор.

Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту свідчить про те, що уроки фізичного виховання ігрової спрямованості для глухих школярів молодшого шкільного віку, в основу яких були покладені рухливі ігри й естафети, сприяли корекції та ефективному розвитку психомоторної функції даного контингенту дітей. Глухі діти 7-10 років ЕГ випередили своїх однолітків зі втратою слуху КГ1 у показниках розвитку психомоторної сфери на вірогідно значиму величину ($P < 0,05$) і наблизилися до показників дітей молодшого шкільного віку зі збереженим слухом КГ2. Так за результатами тестування здібності до регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів приріст показників у глухих дітей ЕГ вище ніж у глухих дітей КГ1 – на 12,9%; орієнтування у просторі – на 20,5%; координованості рухів – на 14,2%; здібності до збереження статичної і динамічної рівноваги – на 25,9%; рухової пам'яті – на 14,2%; відчуття ритму – на 17,7%; здібності до довільного розслаблення м'язів – на 27,1%; координованості мікрорухів руки і пальців – на 17,2%; здібності до одночасності виконання рухів – на 18,6%; балістичної координації рухів – на 30,4%; мимічні рухи та м'язове чуття – на 12,9%. Педагогічне спостереження за глухими дітьми засвідчило значне зниження кількості помилок під час проведення ігор, появу впевненості у своїх силах при участі в ігровий діяльності, позитивного емоційного стану, збільшення психомоторної бази рухів, зростання комунікативної та рухової активності.

Діагностика емоційного благополуччя глухих дітей молодшого шкільного віку після проведення формувального експерименту показала, що у глухих дітей експериментальної групи відбулося поліпшення рівня емоційного благополуччя: приріст показників склав у середньому 19,3%, що свідчить про позитивний досвід соціально-емоційної адаптації цієї категорії дітей.

Отже, результати прикінцевого зрізу дозволяють стверджувати, що розроблена методика розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку, в основу якої покладено рухливі ігри, естафети та ігрові завдання, що проводяться за ігровим, змагальним методами та методом частково-регламентованої вправи є ефективною.

У **висновках** подані результати дослідження, основні з них такі:

У дисертації досліджено проблему розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор; розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено корекційну методику розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років.

1. Ураження слуху негативно впливає на психічний і моторний розвиток глухих дітей, їх соціалізацію й адаптацію до вимог суспільства. Сучасні науково-методичні підходи (системний, комплексний, індивідуальний, диференційований, корекційно-компенсаторний) у корекційній роботі з глухими дітьми виходять із того, що: процес їхнього розвитку, в тому числі й психомоторного, відбувається завдяки системі соціально-педагогічних впливів, що дозволяє глухій дитині відчувати себе психічно, фізично і соціально

необхідною та дієздатною; розвиток психомоторної функції глухих дітей – це складний і тривалий процес вікового й якісного прогресу цієї функції під впливом природного й цілеспрямованого корекційно-педагогічного процесу; розвиток психомоторики глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання відкриває значні можливості розвитку особистості глухої дитини в цілому.

2. Встановлено, що у глухих дітей молодшого шкільного віку розвиток психомоторної функції відбувається більш повільно порівняно з їхніми однолітками зі збереженим слухом. Так, було виявлено, відставання показників психомоторної функції глухих дітей 7-10 років (здібності до регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів, орієнтування у просторі, координованості рухів, здібності до збереження статичної і динамічної рівноваги, рухової пам'яті, відчуття ритму, здібності до довільного розслаблення м'язів, координованості мікрорухів руки і пальців, здібності до одночасності виконання рухів, балістичної координації рухів) в середньому від 14,6% до 60,6%. За станом емоційного благополуччя переважна більшість глухих дітей (67,8%) належать до групи недостатньо емоційно благополучних. Вони відстають за даним показником від своїх однолітків зі збереженим слухом в середньому на 25,8%. З віком у глухих дітей молодшого шкільного віку не простежується поліпшення стану емоційного благополуччя.

3. За результатами дослідження виявлено наступні особливості розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку: труднощі сприйняття й аналізу запропонованих у завданнях рухів, наявність нечітких образів динамічних, часових і просторових характеристик рухів власного тіла та різних його частин; зниження оперативного контролю за параметрами рухів, що виконуються; труднощі у формуванні плану і конкретного способу рішення відповідного рухового завдання; погане уявлення про відносини між часовими одиницями вимірів (секунда, хвилина, година), часову послідовність, «наповнюваність» відрізків часу і, як наслідок, уповільнення часової структури рухової діяльності; просторова дезорієнтація; труднощі збереження статичної і динамічної рівноваги; наявність нераціонального прояву фізичних здібностей під час виконання рухових завдань; недостатній розвиток рухової пам'яті; труднощі сприйняття та відтворення заданого ритму виконання рухових дій; відсутність контролю за розслабленням м'язів обличчя й тіла, які не повинні брати участь у виконанні вправ; недоліки дрібної моторики, які проявлялися у низькому рівні розвитку точності, швидкості рухів рук, малої диференціації рухів кистей рук, низькому рівні зорово-рухової координації.

4. В основу корекційної методики розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку були покладені такі принципи: врахування основного дефекту, індивідуальних вікових і психомоторних особливостей розвитку цієї категорії дітей; комплексного підходу до діагностики і корекції психомоторної функції; компенсаторної спрямованості педагогічних впливів з опорою на збережені аналізатори; адекватності, оптимальності і варіативності підбору засобів та методів психофізичним можливостями цієї категорії дітей. Відповідно до цього розроблено комплекс рухливих ігор, естафет та ігрових

завдань, використано методи (ігровий, змагальний, частково-регламентованої вправи, імітаційний, демонстрації ігрових завдань, сполучення слова) і методичні прийоми, що враховували психофізичні особливості глухих дітей 7-10 років та були спрямовані на розвиток їхньої психомоторної функції й покращення психоемоційного стану.

5. Експериментальна методика розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку складається з трьох етапів: пропедевтичного – спрямованого на ознайомлення зі змістом рухливих ігор, створення правильної програми рухових дій для вирішення ігрових завдань, освоєння жестів, що відтворюють команди керівника грою, вивчення мовного матеріалу; корекційно-розвивального – спрямованого на проведення рухливих ігор, що сприяють розвитку різних показників психомоторики глухих дітей і на корекційну роботу з виправлення помилок при виконанні рухових дій і недоліків психомоторної функції глухих дітей; вдосконалювального – метою якого є вдосконалення навичок ігрової діяльності глухих дітей за рахунок ускладнення і варіативності змісту та правил уже знайомих їм рухливих ігор.

6. Ефективність експериментальної методики розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання підтверджується результатами прикінцевих зрізів. Вони, засвідчили, що глухі діти 7-10 років ЕГ випередили своїх однолітків з втратою слуху КГ1 за показниками розвитку психомоторної сфери на вірогідно значиму величину ($P < 0,05$) і наблизились до показників дітей молодшого шкільного віку зі збереженим слухом КГ2. Приріст показників психомоторної функції в середньому становить: здібність до регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів – 26,9%; орієнтування у просторі – 29,3%; координованість рухів – 18,3%; здібність до збереження статичної і динамічної рівноваги – 36,4%; рухова пам'ять – 22%; відчуття ритму – 24%; здібність до довільного розслаблення м'язів – 39,2%; координованість мікрорухів руки та пальців – 27,2%; здатність до одночасності виконання рухів – 26,8%; балістична координація рухів – 37,9%; мимічні рухи та м'язове чуття – 21,7%. За показником емоційного благополуччя у глухих дітей ЕГ відбулося суттєве поліпшення: приріст склав у середньому 19,3%. У глухих дітей КГ1 спостерігалось стабілізація результатів тестування. Отже, результати дослідження засвідчили ефективність запропонованої експериментальної методики розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язані з вивченням корекційно-розвивального впливу рухливих ігор на пізнавальну діяльність глухих дітей молодшого шкільного віку та розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку іншими засобами фізичної культури.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Івахненко А. А. Психолого-педагогічна характеристика адаптивних рухливих ігор глухих дітей молодшого шкільного віку / А. А. Івахненко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2010. – № 11. – С. 42-45.

2. Івахненко А. А. Організація та методика проведення ігрових занять з глухими дітьми молодшого шкільного віку / А. А. Івахненко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 10. – С. 336-339.

3. Івахненко А. А. Корекція та розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор / А. А. Івахненко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2011. – № 3. – С. 66-69.

4. Івахненко А. А. Порівняльний аналіз емоційного благополуччя глухих дітей молодшого шкільного віку та їх однолітків зі збереженою слуховою функцією / А. А. Івахненко // Міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі і шляхи їх вирішення»], (Чернігів, 2011 р). – Чернігів, 2011. – Вип. 86. – С. 290-292.

5. Івахненко А. А. Порівняльна характеристика здібності до збереження статичної та динамічної рівноваги глухих дітей молодшого / А. А. Івахненко // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С. 205-208.

6. Івахненко А. А. Особливості розвитку дрібної моторики глухих дітей молодшого шкільного віку / А. А. Івахненко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах : наук.-метод. зб. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 16. – С. 321-326.

7. Ляхова І. М. Особливості розвитку моторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку / І. М. Ляхова, А. А. Івахненко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / редкол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 38. – С. 424-429.

8. Івахненко А. А. Особенности восприятия времени глухими детьми при выполнении двигательных действий / А. А. Івахненко // Міжнар. наук.-практ. конф. [«Здоровий спосіб життя – основа освітньої системи сучасної України»], (Запоріжжя, 27-28 жовтня 2005 р) / Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління» : зб. тез доп. : [в 3-х т.]. Т. 3 – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2005. – С. 297-298.

9. Івахненко А. А. Використання рухливих ігор у практиці фізичного виховання глухих учнів молодших класів / А. А. Івахненко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. : Вип. 6 / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К., 2005 – С. 302-306.

10. Івахненко А. А. Психомоторное развитие глухих детей младшего школьного возраста / А. А. Івахненко // Міжнар. наук.-практ. конф. [«Здоровий спосіб життя – основа освітньої системи сучасної України»], (Запоріжжя, 5-6

жовтня 2006 р.) / Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління» : зб. тез доп. : [в 4-х т.]. Т. 3 – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. – С. 158-159.

11. Івахненко А. А. Порівняльний аналіз особливостей відчуття часу глухими дітьми молодшого шкільного віку під час фізичної активності та їх однолітками зі збереженим слухом / А. А. Івахненко // Матеріали ІV міжнародної наук. конф. [«Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту»], (Харків, 27 листопада 2008 р.) / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Харків : «ОВС», 2008. – С. 25-27.

12. Івахненко А. А. Порівняльна характеристика здібності до оцінювання й регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів глухих дітей молодшого віку та їх однолітків зі збереженим слухом / А. А. Івахненко // Міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму»], (Запоріжжя, 15-16 жовтня 2009 р) / Класич. приват. ун-т : тези доп. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2009. – С. 41-42.

13. Івахненко А. А. Загальні рекомендації щодо організації та проведення адаптивних рухливих ігор з глухими дітьми молодшого шкільного віку / А. А. Івахненко // II міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму»], (Запоріжжя, 15-16 жовтня 2010 р) / Класич. приват. ун-т. : тези доп. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2010. – С. 45-46.

14. Івахненко А. А. Проблема використання рухливих ігор у процесі фізичного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс] / А. А. Івахненко // Междунар. электронная науч.-практ. конф. [«Психолого-педагогические и медико-биологические вопросы организации занятий в физическом воспитании и спорте»], (Одесса, 29 апреля 2011 г.). – Одесса, 2011. – Режим доступа : http://interconf.at.ua/konf/5/ivahnenko_aa.pdf.

АНОТАЦІЯ

Івахненко А. А. Розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2012.

Дисертація присвячена дослідженню проблеми розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років засобами рухливих ігор.

Уперше розроблено і науково обґрунтовано експериментальну методику розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку, в основу якої покладено рухливі ігри та естафети, що спрямовані на корекцію та розвиток відповідної функції, яка враховує вікові та психофізичні особливості розвитку цієї нозологічної групи дітей і передбачає три етапи у навчанні (пропедевтика, корекція і розвиток, вдосконалювання). Проаналізовано науково-методичні підходи щодо розвитку психомоторної функції глухих дітей

молодшого шкільного віку. Визначено показники розвитку психомоторної функції й емоційного благополуччя глухих дітей 7-10 років та порівняно з їх однолітками зі збереженим слухом. Схарактеризовано особливості прояву різних компонентів психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку. Розроблено організаційно-методичні основи розвитку психомоторної функції глухих дітей 7-10 років засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання. Експериментально доведено ефективність корекційної методики у розвитку психомоторної функції та підвищенні емоційного благополуччя глухих дітей молодшого шкільного віку. Уточнено зміст поняття «психомоторика», визначено сутність поняття «розвиток психомоторної функції глухих дітей». Подальшого розвитку набула теорія і методика корекційно-педагогічної роботи з розвитку психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами фізичного виховання.

Ключові слова: глухі діти молодшого шкільного віку, психомоторика, розвиток психомоторної функції, рухливі ігри, корекційна методика.

АННОТАЦІЯ

Ивахненко А. А. Развитие психомоторной функции глухих детей младшего школьного возраста средствами подвижных игр. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинського», Одесса, 2012.

Диссертация посвящена исследованию проблемы развития психомоторной функции глухих детей 7-10 лет средствами подвижных игр.

В первом разделе «Теория и практика развития психомоторной функции глухих детей младшего школьного возраста» представлены результаты теоретического анализа специальной научной и научно-методической литературы, современных научно-методических подходов относительно развития психомоторной функции глухих детей младшего школьного возраста в теории и практике коррекционной работы, которые позволили определить приоритетные направления и средства коррекционно-развивающей работы, а также выявить особенности развития психомоторной функции глухих детей.

Установлено, что средства физического воспитания, в частности подвижные игры, являются важной составной частью системы коррекционно-педагогической работы с глухими детьми, так как кроме оздоровительного и коррекционного влияния, являются мощным стимулятором развития моторной и психической сферы этой категории детей. Разработанные с учетом психофизических особенностей глухих детей 7-10 лет подвижные игры и эстафеты позволяют успешно использовать механизмы компенсации в процессе физического воспитания, направленного на коррекцию отклонений и полноценное развитие психомоторной функции, а также на социальное развитие глухих детей младшего школьного возраста.

Во втором разделе «Сравнительная характеристика развития психомоторной функции глухих детей 7-10 лет и их ровесников с сохраненным слухом» был

определен состав двух контрольных и одной экспериментальной групп детей, описаны методы диагностики психомоторной функции и эмоционального благополучия глухих и слышащих детей младшего школьного возраста, представлены результаты диагностики психомоторной сферы и уровня эмоционального благополучия глухих детей 7-10 лет и их ровесников с сохраненным слухом, выявлены специфические особенности проявления психомоторной функции глухих детей младшего школьного возраста.

В третьем разделе «Методика развития психомоторной функции глухих детей младшего школьного возраста средствами подвижных игр в процессе физического воспитания и результаты экспериментальной проверки ее эффективности» – охарактеризованы особенности игровой деятельности глухих детей 7-10 лет во время проведения подвижных игр в процессе физического воспитания, описана методика развития психомоторной функции глухих детей младшего школьного возраста средствами подвижных игр, предусматривающая три этапа обучения (пропедевтический, коррекционно-развивающий, совершенствующий), разработан комплекс подвижных игр, эстафет и игровых заданий, которые адаптированы к психофизическим особенностям глухих детей младшего школьного возраста и направлены на коррекцию и развитие психомоторной функции данной категории детей, приведены результаты заключительного этапа педагогического эксперимента и их анализ.

Ключевые слова: глухие дети младшего школьного возраста, психомоторика, развитие психомоторной функции, подвижные игры, коррекционная методика.

ANNOTATION

Ivakhnenko A. A. Developing Psychomotor Function of Junior Pupils with Poor Hearing by means of Active Games. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies. Speciality 13.00.03 – Correction Pedagogics. – State establishment “South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy”, Odessa, 2012.

The thesis deals with the issue of developing psychomotor function of junior pupils with poor hearing by means of active games.

The experimental correction methodology of developing psychomotor function of junior pupils with poor hearing by means of active games which embraces three consecutive stages (propaedeutic, correction-developing, final) has been theoretically substantiated and practically elaborated. The methodological recommendations for its realization have been developed. The scientific methodological approaches to developing psychomotor function of junior pupils with poor hearing have been analysed. The indicators of developing psychomotor function and emotional well-being of the deaf children aged 7-10 have been defined and compared with the indicators of the same-age children but without hearing problems. The peculiarities of display of different components of psychomotor function of junior pupils with poor hearing have been characterized. The content of the correction methodology of developing psychomotor function of the deaf children aged 7-10 by means of active games in the process of physical training has been elaborated. The effectiveness of

the correction-developing influence of the active games on the psychomotor function of junior pupils with poor hearing has been verified and confirmed in the course of experimental teaching. The content of the notions “psychomotorics”, “developing psychomotor function of the deaf children” has been specified. The theory and methodology of correction-pedagogical work on developing psychomotor function of the deaf children by means of physical training have been further elaborated.

Key words: junior pupils with poor hearing, psychomotorics, developing psychomotor function, active games, correction methodology.

Оригінал-макет виготовлений видавцем Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська 32, м. Одеса, 65012.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393

Віддруковано з оригінал-макету
Підп. до друку 27.01.2012. Формат 60x90,16. Папір офсетний.
Гарн. «Times». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 пр.

